

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1942 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen.

Genom en den 6 mars 1942 dagtecknad proposition, nr 173, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen.

Härigenom förordnas *dels* att 22, 23, 25 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939, vilken jämlikt lag den 13 juni 1941 (nr 394) gäller till och med den 30 juni 1942, skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives, *dels* att i lagen skola såsom 28 och 29 §§ införas de under nämnda paragrafbeteckningar nedan intagna bestämmelserna, *dels* att nuvarande 28 och 29 §§ skola betecknas 30 och 31 §§, *dels ock* att lagen i sålunda ändrat skick skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1943.

22 §.

Det åligger en var att vid förfrågan av länsstyrelse eller polismyndighet eller av kristidsmyndighet, som Konungen bestämmer, lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar förnödenhet, som avses i 2 §, eller i vad mån han frambringat, tillverkat, berett eller iståndsatt förnödenhet, som avses i 5 §, eller framställer elektrisk kraft vid anläggning, som avses i 7 §.

Vägrar någon — — — äga tillämpning.

23 §.

Har någon med vetskap därom, att föreskrift meddelats enligt 2, 3, 4, 5, 6 eller 7 §, olovligen förfogat över, undanstuckit, skadat eller förstört förnödenhet eller annat, som föreskriften avser, eller underlåtit att fullgöra honom enligt 11 § åliggande skyldighet att taga hand om sådan förnödenhet eller eljest åsidosatt vad på honom ankommer till fullgörande av föreskriften eller

av bestämmelser, som meddelats med stöd av denna lag, straffes med dagsböter eller fängelse. Är brottet med hänsyn till omständigheterna att anse såsom grovt, vare straffet fängelse eller straffarbete i högst två år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen avsett egendom av betydande myckenhet eller omfattning.

Lag samma — — — angivna förhållanden.

25 §.

Fälles någon till straff enligt 23 §, skall domstolen, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förklara egendom som undanhållits eller, där överlåtelse av egendomen skett, gods eller penningar, som den tilltalade i samband med överlåtelsen mottagit, förverkade eller, om egendom som sålunda skolat förklaras förverkad ej kan tillrättaskaffas, förpliktade honom att utgiva ersättning för egendomens värde.

27 §.

Har föreskrift om avstående av förnödenhet ännu ej blivit gällande mot ägaren eller innehavaren vid tid, då tillämpning av bestämmelserna i 2—22 §§ upphör, vare föreskriften utan verkan. Beslag enligt 3 § och förfogande enligt 4, 5, 6 eller 7 § gälla ej längre än till nyss angivna tid, där ej annat följer av vad i 28 eller 29 § stadgas. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna lag är berättigad vid nämnda tid, eller för upplåtelse, som där-efter gäller, skola lagens bestämmelser fortfarande äga tillämpning.

28 §.

Då fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävdad, på grund av föreskrift enligt 4 § upplåtits för drivande av jordbruk, skall upplåtelsen gälla under bestämd tid, dock högst tio år.

När fastigheten tillträdessynen eller avträdes, skall på kronans bekostnad hållas syn; och gälla om syneförrättningen och klander därav vad som stadgas med avseende å jordbruksarrende i allmänhet. Finnes fastigheten vid avträdet vara i bättre skick än vid tillträdet, äge kronan för det belopp, vartill den genom förbättringen uppkomna värdestegringen vid avträdes synen uppskattas, rätt till betalning ur fastigheten enligt vad nedan sägs, dock endast såvitt fråga är om nödig förbättring. Har avdrag för förbättring gjorts vid bestämmande av den ersättning, som tillkommer jordägaren i anledning av fastighetens ianspråktagande, skall anteckning därom göras i synehandlingen; och äge kronan icke rätt till betalning ur fastigheten för vad sålunda guldits. Vid tillämpning av vad i detta stycke stadgas skall byggnad eller annan anläggning, som för kronans räkning utförts under upplåtelse tiden, räknas såsom tillbehör till fastigheten, om kronan till jordägaren avstår sin rätt till byggnaden eller anläggningen.

Vid avträdes synen skall förfallodag bestämmas för belopp, för vilket kronan enligt andra stycket äger njuta betalning. Beloppet skall utgå med

samma förmånsrätt som avgäld av fast egendom, varom i 17 kap. 6 § handelsbalken stadgas, där beloppet ej stått inne längre än ett år efter förfalldagen. Om så finnes lämpligt, må beloppet fördelas å flera förfalldagar. Klandras synen av jordägaren, varde förfallotiden för kronan tillkommande belopp bestämd av domstolen. Vinner synen laga kraft mot jordägaren, äge kronan på grund av synehandlingen för förfallet belopp erhålla utmätning av fastigheten.

Konungen äger, där det finnes skäligt, medgiva nedsättning av belopp som enligt andra stycket tillkommer kronan.

Om fastighetens ianspråktagande samt angående avträdessynen skola anteckningar göras i in-tecknings- eller fastighetsboken enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

29 §.

Har fastighet enligt denna lag tagits i anspråk av annan orsak än i 28 § sägs, skall upplåtelsen, där det finnes påkallat av särskilda skäl, gälla under bestämd tid, dock högst fem år. Vad nu sagts om fastighet skall ock tillämpas å byggnad eller anläggning, som ej är tillbehör till fast egendom.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Vad i 27—29 §§ stadgas rörande upplåtelse av fastighet, byggnad eller anläggning för bestämd tid och rörande ersättning skall äga giltighet även efter det allmänna förfogandelagen upphört att gälla.

Bestämmelserna i 28 § om kronans rätt till ersättning skola icke gälla, där upplåtelsen ägt rum före denna lags ikraftträdande.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Förlängning av giltighetstiden.

Allmän förfogandelag utfärdades den 22 juni 1939 (nr 293) och gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940. Lagens giltighetstid har förlängts genom lagar den 30 mars 1940 (nr 168) och den 13 juni 1941 (nr 394), sista gången för tiden till och med den 30 juni 1942. I samband med förlängningarna av giltighetstiden hava vissa ändringar vidtagits i lagen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist, har i propositionen framhållit, att under rådande förhållanden föreläge uppenbarligen alltjämt behov av det Kungl. Maj:t genom allmänna förfogandelagen läm-

nade bemyndigandet att, där viktiga samhällsintressen det kräva, genomföra förfoganden som i lagen avses. Lagens giltighetstid torde därför böra ytterligare utsträckas, förslagsvis till och med den 30 juni 1943.

Ändringar i straff- och förverkandebestämmelserna m. m.

Enligt 23 § första stycket allmänna förfogandelagen gäller, att den som med vetskap därom, att föreskrift meddelats om förfogande över egendom, olovligen förfogat över, undanstuckit, skadat eller förstört förnödenhet eller annat, som föreskriften avser, eller underlåtit att fullgöra honom enligt lagen åliggande skyldighet att taga hand om sådan förnödenhet eller eljest åsidosatt vad på honom ankommer till fullgörande av föreskriften eller av bestämmelser, som meddelats med stöd av lagen, skall straffas med dagsböter eller fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till straffarbete i högst två år dömas. Enligt 23 § andra stycket gälla enahanda straffbestämmelser med avseende å det fall, att någon vid förfrågan, som länsstyrelse eller polismyndighet enligt 22 § gjort angående innehav av förnödenhet m. m., vägrat att lämna upplysning eller ock vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning, som verkställts med stöd av 22 §, sökt vilseleda myndigheten. Vidare gäller enligt 25 § att, där någon fälles till straff enligt 23 §, domstolen må efter ty skäligt finnes förklara egendom, som undanhållits, förverkad eller, om den ej kan tillrättaskaffas, förplikta den dömda att utgiva ersättning för egendomens värde.

Föredragande departementschefen har anfört bland annat följande:

»Vid anmälan förut denna dag av fråga angående vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande straff för olovlig överlåtelse av ransonerad vara, m. m. har jag i olika hänseenden föreslagit skärpning av de nämnda straffbestämmelserna. Enligt vad jag sålunda föreslagit skulle straffet för olovlig överlåtelse av ransonerad vara, därest omständigheterna vore försvårande, bestämmas till fängelse eller straffarbete i högst två år; vid bedömande huruvida omständigheterna vore försvårande skulle särskilt beaktas, bland annat, om gärningen avsett betydande myckenhet av varan. Därest den olovliga överlåtelsen tillika innebure brott mot allmänna förfogandelagen, skulle enligt förslaget de förenämnda straffbestämmelserna icke vinna tillämpning, utan skulle för sådant fall straffet utmätas enligt förfogandelagen. Med den ändring av straffskalan i fråga om överträdelse av ransoneringsförfattningarna, som sålunda föreslagits, kommer emellertid denna straffskala att i visst hänseende bliva strängare än förfogandelagens; enligt sistnämnda lag må nämligen för överträdelse av lagens bestämmelser dömas till dagsböter eller fängelse (intill två år) ävensom, där omständigheterna äro *synnerligen* försvårande, till straffarbete i högst två år. Såsom jag anförde vid anmälan av förenämnda fråga om ändring av straffbestämmel-

serna för brott mot ransoneringsförfattningarna, är en dylik olikhet uppenbarligen icke tillfredsställande, detta i all synnerhet om straffet i de fall, där gärningen innefattar brott mot såväl ransoneringsförfattning som förfogandelagen, skall utmätas allenast jämlikt sistnämnda lag. Jag anförde vidare, att det därför syntes erforderligt att motsvarande ändring vidtoges i allmänna förfogandelagen, så att fängelse eller straffarbete jämväl enligt denna lag utdömdes så snart omständigheterna vore försvårande. Jag anhaller nu att få framlägga förslag om sådan ändring. I överensstämmelse med vad som föreslagits i fråga om brott mot ransoneringsförfattningarna torde sålunda böra i 23 § allmänna förfogandelagen stadgas, att för brott, som i nämnda paragraf avses, straffet skall där omständigheterna äro försvårande bestämmas till fängelse eller straffarbete i högst två år. Innebörden av den föreslagna ändringen är dels att straffarbete införes i straffskalan även med avseende å sådana fall, där omständigheterna visserligen äro försvårande men likväl icke kunna betecknas som *synnerligen* försvårande, dels ock att straffskalan begränsas nedåt, i vad angår de svårare fallen av överträdelser av lagens stadganden; där omständigheterna äro försvårande, skall överträdelsen alltså icke kunna sonas med böter. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande brott mot ransoneringsförfattningarna torde vidare böra stadgas, att vid bedömande huruvida omständigheterna äro försvårande särskilt skall beaktas, om gärningen avsett egendom av betydande myckenhet eller omfattning.

Den föreslagna skärpningen av straffskalan har aktualiserats av önskvärdheten att vinna överensstämmelse mellan förfogandelagens straffskala och den straffskala, som föreslagits med avseende å brott mot ransoneringsförfattningarna. Emellertid lärer det även i övrigt vara befogat med en dylik skärpning. I nuvarande försörjningsläge äro nämligen de grövre fallen av överträdelser av förfogandelagen att anse såsom brott av allvarlig beskaffenhet och självfallet är det för folkförsörjningen av betydande intresse att denna uppfattning på ett påtagligt sätt kommer till uttryck i straffbestämmelserna.

Enligt 25 § allmänna förfogandelagen gäller att, då någon fälles till straff enligt 23 § samma lag, domstolen *må*, efter ty skäligen finnes, förklara egendom som undanhållits förverkad eller, om den ej kan tillrättaskaffas, förplikta den tilltalade att utgiva ersättning för egendomens värde. Dessa bestämmelser äro, såsom av det förut anförda framgår, mildare än de förverkande- och ersättningsregler, som gälla med avseende å olovlig överlåtelse av ransonerad vara.

Självfallet innebära de möjligheter till ekonomisk vinning, som i ett skärpt försörjningsläge kunna uppkomma genom överträdelser av förfogandelagens bestämmelser, en viss lockelse till dylika överträdelser. Denna lockelse kan medföra, att verkningarna av straffhotet i någon mån neutraliseras. Det synes därför angeläget, att så effektiva åtgärder som möjligt vidtagas i syfte att

avskära vederbörande från möjligheterna att göra dylika illegala vinster. Såsom ett led i dessa åtgärder synes det lämpligt att vidtaga sådan ändring av 25 § förfogandelagen att domstolen, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, skall förklara den undanhållna egendomen förverkad eller, om den ej kan tillrättaskaffas, förplikta den tilltalade att utgiva ersättning för egendomens värde; har den tilltalade olovligen överlätit den ifrågakomma egendomen, torde förverkandepåföljden i stället böra avse gods eller penningar, som han i samband med överlåtelsen mottagit. De sålunda föreslagna bestämmelserna innebära dels att förverkandepåföljd alltid skall ådömas, därest icke särskilda omständigheter till annat föranleda, dels ock att förverkandepåföljden vid olovlig överlåtelse skall avse det faktiskt uppburna vederlaget. Är försäljningspriset på den s. k. svarta marknaden högre än det pris, som motsvarar varans verkliga värde sådant detta framkommer genom prissättningen i den legala marknaden, skall påföljden alltså avse det av den brottslige uppburna högre beloppet.

Jag torde härefter få upptaga den av chefen för livsmedelskommissionen väckta frågan om kristidsmyndigheternas likställande med länsstyrelser och polismyndigheter i fråga om rätt att jämlikt 22 § allmänna förfogandelagen infordra uppgifter angående innehav av förnödenhet m. m. Meddelandet av dylik befogenhet åt kristidsmyndigheterna torde i sin mån vara ägnat att underlätta arbetet för dessa myndigheter. Med hänsyn härtill och då de förhållanden, varom upplysning skulle få inhämtas, icke äro av den art att förslaget av sådan anledning kan väcka betänkligheter, är jag beredd att tillstyrka detsamma. Emellertid förordar jag den begränsningen, att befogenheten skall tillkomma endast de (centrala och lokala) kristidsmyndigheter som Kungl. Maj:t bestämmer.»

Genom proposition nr 172 har framlagts förslag till lag om straff för överträdelse av vissa ransoneringsförfattningar, m. m. Propositionen har behandlats av första lagutskottet, som i utlåtande nr 38 tillstyrkt propositionen med vissa jämkningar.

Ändrade bestämmelser rörande den tid, under vilken fastighet må tagas i anspråk, m. m.

Enligt allmänna förfogandelagen gäller som huvudregel, att ingripanden som göras med stöd av lagen icke gälla längre än den tid, under vilken sådant ingripande må äga rum. Då lagens materiella bestämmelser upphöra att äga tillämpning eller lagen i dess helhet upphör att gälla, bliva i regel jämväl tidigare meddelade förordnanden utan verkan. Undantag har emellertid stadgats för det fall att fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävdad, tagits i anspråk för drivande av jordbruk. I sådan händelse skall nämligen upplåtelsen gälla under bestämd tid, dock högst fem år.

I en inom justitiedepartementet upprättad, den 10 december 1941 dagtecknad p r o m e m o r i a har upptagits till behandling frågan om möjlighet att taga i anspråk fastighet för längre tid än nu är medgiven.

I promemorian anföres, att erfarenheten visat, att när jorden vore vanhävdad även till fastigheten hörande åbyggnader vore i mycket förfallett skick eller att fastigheten helt eller delvis saknade för jordbruksdrift erforderliga byggnader. Om en sådan egendom toges i anspråk för jordbruksändamål och det icke lyckades att utarrendera den till någon som kunde nyttja egendomen i samband med annat jordbruk, vore det nödvändigt att reparera byggnaderna eller att uppföra nya. I båda fallen kunde kostnaden bli betydande och i regel kunde den icke amorteras under den korta tid, fem år, som förfogandet enligt den nuvarande bestämmelsen längst finge gälla. Enligt vad som nu vore stadgat skulle jordägaren efter denna tids utgång återfå jorden med reparerade eller nya byggnader utan att behöva betala annan ersättning därför än vad som kunnat avräknas å den gottgörelse som eljest på grund av upplåtelsen skulle tillkommit honom. Teoretiskt vore tänkbart, att kronan skulle kunna bortföra nyuppförda byggnader å fastigheten men denna möjlighet syntes vara utan egentligt praktiskt värde. Det syntes nödvändigt att avhjälpa denna brist i lagstiftningen. Eljest vore det icke praktiskt möjligt att ingripa mot den som vanhävdad sin fastighet. För ändamålet syntes lämpligt att vidtaga två ändringar, nämligen dels utsträcka den tid, under vilken förfogandet skulle gälla, dels ock giva kronan säkerhet för utlagda kostnader.

Vid promemorian fanns fogat utkast till *lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293)*.

I utkastet har under 28 § i lagen intagits bestämmelse, att om fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävdad, på grund av föreskrift enligt 4 § upplåtits för drivande av jordbruk, upplåtelsen skall gälla under bestämd tid, dock högst femton år. Om upplåtelsen skall skyndsamt göras anmälan hos inskrivningsdomaren. När fastigheten tillträdes eller avträdes, skall enligt utkastet på kronans bekostnad hållas syn. Om syneförrättningen och klander därav skall gälla vad som stadgas med avseende å arrende. Finnes fastigheten vid avträdet vara i bättre skick än vid tillträdet, skall kronan för det belopp, vartill förbättringen uppskattas, äga rätt till betalning ur fastigheten, såvitt kronan ej erhållit gottgörelse därför på annat sätt. Vad nu sagts skall dock gälla allenast nödig förbättring. Byggnad eller annan anläggning som tillkommit under upplåtelse tiden skall, om det yrkas av kronan, vid tillämpning av vad nu sagts räknas som tillbehör till fastigheten, ändå att den ej eljest är att hänföra till fast egendom.

Kronans ersättning skall enligt nämnda paragraf i utkastet utgå med samma förmånsrätt som avgäld av fast egendom, varom stadgas i 17 kap. 6 § handelsbalken, där ej beloppet stått inne längre än ett år från upplåtelse tidens slut. Inom denna tid må dock hos länsstyrelsen göras framställning

om att beloppet skall fördelas på flera år, i vilket fall skall om kronans rätt till betalning för förfallande belopp gälla vad om avdikningslån är stadgat.

Under 29 § har i utkastet upptagits bestämmelse, att om fastighet enligt förfogandelagen tagits i anspråk av annan orsak än i 28 § sägs, upplåtelsen, där det finnes påkallat av särskilda skäl, skall gälla under bestämd tid, högst femton år.

Över promemorian med det därvid fogade lagutkastet hava efter remiss avgivits utlåtanden av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. För innehållet i utlåtandena redogöres å sid. 16—22 i propositionen.

Föredragande departementschefen har anfört bland annat följande:

»Det ingrepp i den enskildes rätt, som enligt lagutkastet medges, är helt visst av allvarlig natur. Det är dock att märka, att stadgandet är tillämpligt allenast om vanhävden finnes vara uppenbar. Är detta förhållandet och finnes tillika egendomens ianspråktagande vara av betydelse för folkförsörjningen, synes också lagen böra innehålla sådana bestämmelser, att ett ingripande kan praktiskt genomföras. De nuvarande bestämmelserna äro otillräckliga, och det torde vara nödvändigt att upplåtelsen kan erhålla sådan varaktighet, att kronan kan låta uppföra åbyggnader eller verkställa reparationer, i den mån så erfordras. Att den enskilde, såsom nu är fallet, kan genom vanhävvd av jämväl åbyggnaderna försvåra eller omöjliggöra lagens tillämpning måste anses i hög grad otillfredsställande.

Jag torde i detta sammanhang — och i anledning av vad i ett par av remissyttrandena anförts angående den pågående utredningen rörande utvidgning av vanhävdslagstiftningen — få nämna, att den sålunda tilltänkta lagstiftningen icke gör den nu ifrågavarande ändringen av förfogandelagen onödig. Däremot kan en effektivare vanhävdslagstiftning själfallet medföra en minskning av det antal fall, då förfogandelagen behöver tillgripas.

Enligt förfogandelagen gäller för närvarande att om fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävddad, upplåtits för drivande av jordbruk, upplåtelsen skall gälla under bestämd tid, dock högst fem år. Den i det remitterade lagutkastet föreslagna längsta tiden, femton år, lär så till vida vara önskvärd att den, såsom i promemorian uttalas, underlättar för kronan att erhålla lämplig arrendator. Då de betänkligheter som kunna anföras mot alltför långtgående ingripanden av denna natur icke sakna fog, vill jag dock förorda, att längsta tiden bestämmes till tio år. Jag vill därvid även framhålla, att upplåtelsen icke bör avse denna längsta tid annat än i de fall, där omständigheterna därtill föranleda. Vidare bör, såsom i några yttranden framhållits, kronan återställa egendomen vid tidigare tidpunkt än den från början bestämda, om fara för vanhävvd icke mera föreligger och lämplig överenskommelse kan träffas. Det må i detta

sammanhang påpekas, att upplåtelse enligt förfogandelagen för jordbruksändamål icke bör omfatta mera än som tarvas för jordbruket.

Enligt det remitterade lagutkastet skall kronan vara berättigad att vid avträdet erhålla ersättning för värdet av nödig förbättring, som fastigheten undergått. I fråga om den närmare innebörden av detta stadgande torde vara tydligt, att såsom nödig förbättring icke får betraktas annan förbättring än sådan, som varit erforderlig för fastighetens brukande enligt ortens sed. Vid avträdessynen får kronan ej tillgodoräknas större del av kostnaden för nybyggnad eller reparation än som svarar mot den av kronans åtgöranden föranledda värdestegringen; de faktiska byggnadskostnaderna få således icke vara avgörande. Har avdrag för nödig förbättring gjorts redan vid fastställandet av den ersättning, som tillkommer jordägaren i anledning av fastighetens ianspråktagande, böra synemännen självfallet taga hänsyn därtill. Bestämmelse torde därför böra meddelas om att synemännen i synehandlingen skola göra anteckning om sådant avdrag ävensom att kronan icke skall njuta betalningsrätt ur fastigheten för motsvarande del av förbättringens värde.

Består den ianspråktagna egendomen av flera särskilda fastigheter, får vid syneförrättningen varje fastighet behandlas för sig. Detta är nödvändigt, när kronan för en konstaterad värdeökning självfallet icke får — till nackdel för inteckningshavarna — njuta betalningsrätt ur annan fastighet än den till vilken värdeökningen hänför sig.

Även om kronans ersättningsrätt, på sätt förut angivits, begränsas till att omfatta endast värdet av den nödiga förbättring fastigheten undergått, torde det likväl kunna tänkas fall, då det vore obilligt att av jordägaren utkräva hela det av synemännen fastställda beloppet. Kungl. Maj:t synes därför böra äga rätt att medgiva nedsättning av beloppet. Om sådan befoget stadgas i lagen, torde kunna undvikas, att rättegång kommer att föras om syn vilken jordägaren av anledning, som kan tagas för god, finner vara för sig obillig.»

Departementschefen har vidare yttrat, att kronans ersättning torde böra utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 6 § handelsbalken samt att någon personlig betalningsskyldighet för beloppet icke torde böra åläggas jordägaren.

Slutligen har departementschefen anfört följande:

»Det remitterade lagutkastet upptager såsom tidigare framhållits även bestämmelse för det fall, att fastighet tages i anspråk av annan orsak än att fastigheten är vanhävdad och erfordras för jordbruksdrift. Upplåtelsen må i sådan händelse för närvarande ej gälla längre tid än den, under vilken dylikt tvångsingripande enligt lagen kan komma till stånd. Enligt utkastet skulle upplåtelsen även i fall som nu nämnts kunna gälla bestämd tid, högst femton år, när särskilda skäl därtill äro. Härmed åsyftas att bereda kronan erforderlig trygghet t. ex. i sådana fall då nyanläggning för industriellt ändamål erfordras.

I flera yttranden har anmärkning riktats mot denna bestämmelse. Industrikommissionen har för sin del ansett, att längsta tiden i nu nämnda fall bör bestämmas till fem år. Då denna tid i regel lär vara tillfyllest, finner jag mig böra godtaga vad kommissionen sålunda förordat. Om denna begränsning sker, synas några avgörande betänkligheter icke förledas av stadgandet. Såsom kommissionen tillika föreslagit torde bestämmelsen å andra sidan böra utvidgas att gälla jämväl när byggnad eller anläggning å ofri grund tages i anspråk.

Av skäl, som i promemorian anförts, torde kronan i fall varom nu är fråga icke böra äga att ur fastigheten eller byggnaden erhålla ersättning för värdeökning, som under upplåtelseiden uppkommit genom kronans åtgöranden.»

Lagrådet har på anförda skäl avstyrkt de i 28 § föreslagna bestämmelserna; härutinnan får utskottet hänvisa till propositionen sid. 31—34.

I detta sammanhang synes böra erinras om, att riksdagen på hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 17) i skrivelse den 17 maj 1941 (nr 236) anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa skyndsamt utredning angående en provisorisk lagstiftning mot vanhävd med giltighet tillsvidare under nu rådande krisförhållanden, därvid de i utskottets motivering angivna synpunkterna borde beaktas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, var- till utredningen kunde förleda. Sedan därefter jämlikt Kungl. Maj:ts be- myndigande den 20 juni 1941 en särskild utredningsman tillkallats för verk- ställande av utredning rörande utvidgad vanhävdslagstiftning m. m., har utredningsmannen den 27 februari 1942 avgivit *promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning* (statens off. utredn. 1942:5). — I utskottets nyssnämnda utlåtande nr 17/1941 finnes under rubriken *förfogandelagstiftningens användbarhet mot vanhävd* en redogörelse för förarbetena till de bestämmelser i 1917 och 1918 års förfogandelagar, som avsågo avhjälpande av vanhävd å jordbruksfastigheter; härutinnan må hänvisas till utlåtandet sid. 34—39.

Utskottet. De i propositionen föreslagna ändringarna i allmänna förfogandelagen innebära dels att lagens straff- och förverkandebestämmelser skärpas, dels ock att vidgade möjligheter införas för kronan att förfoga över fastighet. Därjämte föreslås, att lagen i sålunda ändrat skick skall äga fortsatt giltig- het till och med den 30 juni 1943.

Vad angår de förordade ändringarna i fråga om förfogande över fastighet avser förslaget i första hand att, när fråga gäller vanhävdad jordbruks- fastighet, upplåtelseiden skall kunna utsträckas från fem till tio år. I syfte att giva kronan säkerhet för under upplåtelseiden å fastigheten nedlagda kostnader innebär förslaget vidare, att kronan skall äga att med förmåns- rätt före inteckningshavare ur fastigheten utfå ersättning för nödiga utlägg

intill belopp motsvarande den värdestegring fastigheten genom desamma undergått.

Enligt utskottets mening är det i nuvarande försörjningsläge en angelägenhet av synnerlig vikt att effektivt ingripande kan äga rum mot vanhävd. Då de nu gällande bestämmelserna i förfogandelagen icke kunna anses tillfyllest för att tillgodose detta syfte, finner utskottet befogat att en skärpning av bestämmelserna vidtages, så att ett ingripande kan praktiskt genomföras. De härutinnan föreslagna ändringarna i lagen innebära förvisso ett djupgående ingrepp i den enskildes rätt till fastigheten. Såsom lagrådet framhållit möta härjämte vissa betänkligheter ur fastighetskreditens synpunkt mot förslaget, att kronan skulle för sina utlägg i viss omfattning erhålla betalning ur fastigheten med förmånsrätt före inteckningshavarna. I likhet med föredragande departementschefen, anser emellertid utskottet, att nu anförda omständigheter icke böra tillmätas avgörande betydelse i ett svårartat krisläge, då det gäller att med alla till buds stående medel säkerställa folkförsörjningen. På grund härav finner sig utskottet böra biträda det framlagda förslaget om ändring i bestämmelserna om förfogande över vanhävdade jordbruksfastigheter. Utskottet förutsätter härvid, att bestämmelserna komma att tillämpas med tillbörlig varsamhet. I detta sammanhang vill utskottet även instämma i departementschefens yttrande, att upplåtelsen icke bör avse den längsta tiden, tio år, annat än i de fall, där omständigheterna därtill föranleda, samt att kronan bör återställa egendomen vid tidigare tidpunkt än den från början bestämda, om fara för vanhävd icke mera föreligger och lämplig överenskommelse kan träffas. Vidare vill utskottet betona vikten av att vid syn för bestämmande av den värdestegring, för vilken kronan må åtnjuta betalning ur fastigheten, hänsyn utslutande tages till *nödig* förbättring.

Av uttalanden i propositionen framgår, att vid bestämmande av den jordägaren tillkommande ersättningen på grund av upplåtelsen hänsyn skall kunna tagas till de av kronan å fastigheten nedlagda kostnaderna för förbättring av jordens hävd och reparation av byggnader m. m. Utskottet förutsätter, att dylikt avdrag för kronans utlägg icke sker i sådan utsträckning, att därigenom jordägaren betages möjlighet att betala ränta å i fastigheten intecknad gäld.

Vad angår de genom propositionen framlagda förslagen i övrigt har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Under återropande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 28 april 1942.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman*, *Tamm*, *Wistrand*, *Roos**, *Olof Carlsson*, *Sten*, *Holstenson** och *Nils Elowsson*;

från andra kammaren: herr *Hage**, fröken *Andersson*, herrar *Olovson* i Västerås, *Holm**, *Barnekow**, *Lundgren**, *Jansson* i Hällefors och *Hedlund* i Rådom.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Wistrand*.
